

Література

1. В Україні створили першу в світі бойову вишиванку. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/66593/>
2. Дерево життя як елемент символізму в культурі України. URL: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/derevo-zhizni-kak-element-simvolizma-v-kulture-ukrainy/>
3. Тризуби, мечі та булави: які орнаменти з'явилися на вишиванках українців під час війни. URL: <https://vikna.tv/video/lifestyle/den-vyshyvanky-yaki-zdyvuvaly-najbilshe-ta-shho-v-trendi/>
4. Українські вишиванки: орнаменти, символи і особливості за регіонами. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/

Валентина Новосьолова,
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: ribusya@ukrl.net*

РОЛЬ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Важливим етапом процесу формування культурної компетентності в реаліях війни є збагачення мовлення учнів емоційно забарвленою лексикою. Характерною ознакою емоційно забарвлених слів є те, що вони експресивно виражають психічний стан мовця або його емоційне ставлення до дійсності. Вибір стратегій спілкування й використання лексичних засобів залежить від сфери й ситуації, у яких відбувається комунікативний процес. Експресивний складник мови – це частина емоційного образу, який формує процес створення висловлення, що народжується тоді, коли поєднуються емотивний та інтелектуальний складники його. Емоційні засоби мови сприяють інтелектуальному й мовленнєвому розвитку учнів, збагачують їхню емоційну сферу.

Активізація означеного пласта лексики в мовленні учнів буде спонукати до оволодіння відповідними поняттями, необхідними для розвитку їх моральної свідомості й збагачення емотивної сфери, становлення ціннісних орієнтацій і моральних переконань, розвитку емоційного інтелекту, соціалізації та інтегрованості учня в світ культури.

У процесі формування культурної компетентності можна застосовувати різні організаційні форми навчання, типи уроків, наприклад, урок-дискусія, урок-комунікація, урок-дослідження, що забезпечуватиме розвиток емоційного інтелекту й задовольнятиме потреби здобувачів освіти, створюватиме умови для того, щоб кожен міг розвиватися відповідно до своїх нахилів, уподобань і можливостей, формуватиме здатність самостійно критично мислити, мотивувати моральні вчинки.

На уроках української мови в закладах загальної середньої освіти цей процес реалізується за допомогою текстів морально-етичного змісту методично доцільної системи завдань і вправ, спрямованих на формування культурної компетентності. Важливим структурним компонентом уроку є робота з текстом, який є основним джерелом пізнання й емоційного впливу. Особливості функціонування лексичних одиниць у тексті дає змогу пізнати урахування текстоцентричного підходу. Текст сприяє ефективній роботі з активізації емоційно забарвленої лексики. Після аналізу завдань мовного характеру можна пропонувати здобувачам освіти запитання й завдання, що забезпечуватимуть використання лексичних одиниць у мовленнєвій практиці.

Основними формами роботи можуть бути такі: навчальне, аналітичне, коментоване читання текстів з конструюванням питань до тексту (наприклад: *«Які вислови передають вдячність, етичність стосунків учасників спілкування?»*); виразне читання фраз, що сприяють гармонізації стосунків; проникнення у висловлену в наведеному тексті авторську пропозицію (наприклад: *«Підготуйте свій варіант відповіді (згода чи незгода) й обґрунтуйте його»*); критичне осмислення конфліктних ситуацій, їх групове обговорення (наприклад: *«Об'єднайтеся в кілька груп по 3-4 осіб для підготовки*

проєкту «Майстерня милосердя», запропонуйте власний спосіб вирішення конфліктної ситуації, яка описана в тексті. Запишіть, які вислови вам стануть у пригоді»); вправи виразного читання текстів (наприклад: *«Прочитайте з інтонацією, що сприятиме налагодженню добрих взаємин, примиренню»);* коротке усне повідомлення про враження, прочитаного в підручнику (газеті, журналі, дописі на веб-сайті чи іншому медіаджерелі) (наприклад: *«Які враження у вас від прочитаного? Випишіть кілька тез, які варто взяти собі на озброєння. Окремо запишіть дискусійні положення. Поділіться своїми міркуваннями. Обговоріть їх. Перекажіть текст, доповніть власними роздумами про вчинки героя розповіді, історії яких людей є для вас прикладом у подоланні перешкод»);* висловлення оцінки почутої інформації; повідомлення із власного життєвого досвіду відповідно до різних (побутових, громадських) ситуацій; написання листів, дописів на веб-сайті з проблем культури, навчання, відпочинку тощо. Упродовж уроку варто використовувати аналітичні завдання.

Важливими компонентами уроку є мотивація, рефлексія, вправи творчого характеру, завдання, розраховані на спільну діяльність парами й групами, складання й розігрування діалогів, пошук інформації з залученням різних надійних джерел, завдання для організації дискусій, проєктної та дослідницької діяльності.

Такі завдання навчатимуть продуктивно й безконфліктно співпрацювати в колективі, а у випадку виникнення непорозумінь – ефективно вирішувати їх.